

Judikatūras krājums

Lieta C-391/20

Cilevičs u.c.

(Latvijas Republikas Satversmes tiesas lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Tiesas (virspalāta) 2022. gada 7. septembra spriedums

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – LESD 49. pants – Brīvība veikt uzņēmējdarbību – Ierobežojums – Attaisnojums – Izglītības sistēmas organizācija – Augstskolas – Pienākums studiju programmas īstenot attiecīgās dalībvalsts oficiālajā valodā – LES 4. panta 2. punkts – Dalībvalsts nacionālā identitāte – Dalībvalsts oficiālās valodas aizsardzība un lietojuma veicināšana – Samērīguma princips

1. *Prejudiciālie jautājumi – Tiesas kompetence – Ierobežojumi – Jautājums, kas uzdots lietā, kura ir saistīta tikai ar vienas dalībvalsts teritoriju – Valsts tiesību normas, kas vienlīdz piemērojamas gan pašas attiecīgās valsts pilsoņiem, gan citu dalībvalstu pilsoņiem – Kompetence, ņemot vērā iespējamo ietekmi uz personām no citām dalībvalstīm (LESD 49. un 267. pants)*

(skat. 31. un 32. punktu)

2. *Brīvība veikt uzņēmējdarbību – Pakalpojumu sniegšanas brīvība – Līguma normas – Attiecīgās piemērošanas jomas – Maksas studiju kursu rīkošana, kas tiek veikta pastāvīgi un ilgstoši – Izvērtējums brīvības veikt uzņēmējdarbību kontekstā (LESD 49. un 56. pants)*

(skat. 50.–53. punktu)

3. *Personu brīva pārvietošanās – Brīvība veikt uzņēmējdarbību – Ierobežojumi – Valsts tiesiskā regulējuma radītā ierobežojuma izvērtējums brīvības veikt uzņēmējdarbību kontekstā – Apjoms – Pamattiesību hartā paredzēto tiesību un brīvību īstenošanas ierobežojumi – Iekļaušana (LESD 49. pants un Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 15.–17. pants)*

(skat. 56. punktu)

4. *Personu brīva pārvietošanās – Brīvība veikt uzņēmējdarbību – Ierobežojumi – Dalībvalsts oficiālās valodas aizsardzība un lietojuma veicināšana – Augstskolu pienākums studiju programmas īstenot tikai un vienīgi attiecīgās dalībvalsts oficiālajā valodā –*

Pieļaujamība – Nosacījumi – Attaisnojamība ar apsvērumiem saistībā ar nacionālās identitātes aizsardzību – Samērīguma principa ievērošana (LESD 49. pants)

(skat. 59., 61.–64., 67.–70., 75.,76., 81., 83.–87. punktu un rezolutīvo daļu)

Rezumējums

Latvijas Republikas Satversmes tiesa izskata divdesmit Latvijas Republikas Saeimas deputātu pieteikumu, kurā viņi lūdz pārbaudīt vairāku Latvijas Augstskolu likuma normu atbilstību Satversmei.

Šajā likumā – redakcijā ar grozījumiem, kas tajā tika izdarīti 2018. gadā, – ir paredzēts veicināt Latvijas Republikas valsts valodas lietojumu, nosakot augstskolām pienākumu īstenot studiju programmas šajā valodā. Tomēr šis likums paredz četrus izņēmumus no šā pienākuma. Pirmkārt, Eiropas Savienības oficiālajās valodās var īstenot studiju programmas, kuras ārvalstu studējošie apgūst Latvijā, un studiju programmas, kuras īsteno Eiropas Savienības programmu un starpvalstu līgumos paredzētās sadarbības ietvaros. Otrkārt, Savienības oficiālajās valodās var īstenot ne vairāk par vienu piektdaļu no studiju programmas kredītpunktu apjoma. Treškārt, svešvalodā var tikt īstenotas valodu un kultūras studijas, kā arī valodu apguves programmas. Visbeidzot ceturtkārt, Eiropas Savienības oficiālajās valodās drīkst īstenot kopīgās studiju programmas.

Turklāt Augstskolu likums nav piemērojams divām privātajām augstskolām, kuru darbību regulē speciālie likumi un kurām ir ļauts turpināt īstenot izglītības programmas citās Savienības oficiālajās valodās.

Pieteikumā pieteicēji citastarp apgalvo, ka šis likums – tā kā tas rada barjeru ienākšanai augstākās izglītības tirgū un liedz citu dalībvalstu pilsoņiem un uzņēmumiem augstākās izglītības pakalpojumus sniegt svešvalodās – aizskar tostarp LESD 49. pantā garantēto brīvību veikt uzņēmējdarbību.

Satversmes tiesai ir šaubas jautājumā par to, vai tāds dalībvalsts tiesiskais regulējums – ar kuru tiek uzlikts pienākums augstākās izglītības jomā, tostarp privātajās augstskolās, lietot šīs dalībvalsts valsts valodu, vienlaikus paredzot noteiktus izņēmumus no šā pienākuma, – iespējami ierobežo brīvību veikt uzņēmējdarbību. Tāpēc tā nolēma lūgt Tiesai sniegt prejudiciālu nolēmumu tālab, lai tā varētu izpriest jautājumu par Augstskolu likuma saderīgumu ar Savienības tiesībām.

Tiesa virspalātas sastāvā pasludinātajā spriedumā atzīst, ka LESD 49. pantam nav pretrunā tāds dalībvalsts tiesiskais regulējums, kurš augstskolām principā uzliek pienākumu studiju programmas īstenot tikai un vienīgi šīs dalībvalsts oficiālajā valodā. Tomēr šādam tiesiskajam regulējumam ir jābūt attaisnotam ar apsvērumiem saistībā ar šīs dalībvalsts nacionālās identitātes aizsardzību, proti, jābūt nepieciešamam legītimā mērķa aizsardzībai un samērīgam ar to.

Tiesas vērtējums

Vispirms Tiesa atgādina, ka saskaņā ar LESD 6. pantu Savienības kompetencē ir veikt darbības, lai atbalstītu, koordinētu vai papildinātu dalībvalstu darbības tostarp izglītības jomā. Lai arī Savienības tiesības neietekmē šo dalībvalstu kompetenci attiecībā uz, pirmkārt, mācību saturu un izglītības sistēmas organizāciju, kā arī to kultūru un valodu dažādību un, otrkārt, arodmācību saturu un organizāciju, tomēr, īstenojot šo kompetenci, dalībvalstīm ir jāievēro Savienības tiesības, tostarp tiesību normas par brīvību veikt uzņēmējdarbību.

Tiesa norāda, ka šajā gadījumā, lai arī citu dalībvalstu pilsoņi drīkst veikt uzņēmējdarbību Latvijā un īstenot augstākās izglītības programmas, šāda iespēja principā ir pakārtota pienākumam šīs programmas īstenot tikai un vienīgi šīs dalībvalsts valodā. Savukārt šāds pienākums pēc savas iedabas ir tāds, kas šiem pilsoņiem uzņēmējdarbības veikšanu Latvijā padara mazāk pievilcīgu un tādējādi ierobežo brīvību veikt uzņēmējdarbību.

Piemērojot savā judikatūrā konsekventi izmantoto pārbaudes shēmu, turpinājumā Tiesa izvērtē, vai konstatētajam ierobežojumam ir attaisnojums, un pārbauda, vai ir ievērots samērīguma princips. Par primāra vispārējo interešu apsvēruma esamību jāteic, ka aplūkotais pienākums ir noteikts, lai aizsargātu Latvijas Republikas valsts valodu un veicinātu tās lietojumu; un tas savukārt ir uzskatāms par leģitīmu mērķi, kas pēc savas iedabas principā attaisno brīvības veikt uzņēmējdarbību ierobežojumu. Proti, atbilstoši LES 3. panta 3. punkta ceturtajai daļai, kā arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 22. pantam Savienība respektē savu kultūru un valodu daudzveidību. Saskaņā ar LES 4. panta 2. punktu Savienība respektē arī dalībvalstu nacionālo identitāti, kas savukārt ietver sevī arī attiecīgās dalībvalsts oficiālās valodas aizsardzību. Šā mērķa sasniegšanā ļoti svarīga loma ir izglītībai.

Par konstatētā ierobežojuma samērīgumu jāteic, ka, pirmkārt, šim ierobežojumam jābūt tādām, kas ir piemērotas tam, lai garantētu, ka tiek īstenots attiecīgā tiesiskā regulējuma leģitīmais mērķis. Šajā ziņā šis tiesiskais regulējums ir uzskatāms par tādu, kas ir spējīgs nodrošināt latviešu valodas aizsardzības un lietojuma veicināšanas mērķa sasniegšanu, tikai tad, ja tas patiešām atbilst vēlmei sasniegt šo mērķi un tālab tiek īstenots saskanīgi un sistemātiski. Ievērojot, ka no attiecīgā pienākuma paredzēti izņēmumi – tostarp attiecībā uz divām augstskolām, kuru darbību regulē speciāli likumi, – tvēruma ziņā ir ierobežoti, šie izņēmumi pēc savas iedabas nav tādi, kas varētu kavēt izvirzītā mērķa sasniegšanu. Minētie izņēmumi, kas ļauj noteiktām augstskolām piemērot atkāpes paredzošu regulējumu, iekļaujas īpašas starptautiskas universitāšu sadarbības ietvaros un tāpēc aplūkoto tiesisko regulējumu nepadara par nesaskanīgu.

Otrkārt, ierobežojums nedrīkst pārsniegt izvirzītā mērķa sasniegšanai nepieciešamo. Tādējādi dalībvalstīm principā ir iespējams noteikt pienākumu lietot savu oficiālo valodu augstskolu studiju programmās, ja vien ir paredzēti izņēmumi no šā pienākuma, nodrošinot, ka universitātes studijās var tikt lietota kāda cita valoda, kas nav oficiālā valoda. Šajā gadījumā, lai netiktu pārsniegts mērķa sasniegšanai nepieciešamais, ar šādiem izņēmumiem būtu jāparedz atļauja lietot citu valodu, kas nav latviešu valoda, vismaz tajās studiju programmās, kas tiek apgūtas Eiropas mēroga vai starptautiskās sadarbības ietvaros, kā arī kultūras un citu valodu, kas nav latviešu valoda, studijās.